

VEIKSMAŽODŽIŲ PRIESAGA *-oti* KURIOSE-NE-KURIOSE VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ ŠNEKTOSE

Vakarų aukštaičiai apie Girkalnį balsius *é*, *o* žodžio viduryje ir kirčiuotoje galūnėje taria kaip *ie*, *uo*, pvz.: *dítet*¹ ~ *dėti*, *tievai* ~ *tėvai*, *katiē* ~ *katė*, *šúoka* ~ *šóko*, *kuotaĩ* ~ *kotaĩ*, *šakuōs* ~ *šakōs*.

Literatūrinės kalbos dvibalsiai *ie*, *uo* čia taip pat tariami kaip *ie*, *uo*, pvz.: *žieda* ~ *žiedą*, *kietuōs* ~ *kietōs*, *púoc* ~ *púodas*, *juokýnks* ~ *juokíngas*.

Vadinasi, šioje šnektoje balsiai *é*, *o* ir dvibalsiai *ie*, *uo* sutapo į dvibalsius *ie*, *uo*, išskyrus nekirčiuotą žodžio galą, kur *é*, *o* tariami kaip *e*, *a*, pvz.: *sāke* ~ *sākė*, *šākes* ~ *šākės*, *lāpa* ~ *lāpo*, *šākas* ~ *šākos*.

Dėl *o* ir *uo* sutapimo veiksmažodžių priesagų *-oti* (*-oja*, *-ojo*) ir *-uoti* (*-uoja*, *-avo*) bendraties ir esamojo laiko formos taip pat sutapo, pvz.: *dainúot*, *dainúo*, *daināva* ir *galvúot*, *galvúo*, *galvúoje*. Kadangi priesaga *-oti* (ir *-oja*) fonetiškai sutapo su *-uoti*, *-uoja*, todėl daugelio šios priesagos veiksmažodžių ir būtojo kartinio laiko forma *-ojo* buvo priderinta prie priesagos *-uoti*, t. y. pakeista į *-(i)avo*, pvz.: *kándžiuot*, *kándžiuo*, *kándžiava*; *láipiuo*, *láipiava*; *lándžiuot*, *lándžiuo*, *lándžiava*; *meškeriúot*, *meškeriúo*, *meškeriāva*; *mýndžiuot*, *mýndžiuo*, *mýndžiava*; *páiniuot*, *páiniuo*, *páiniava*; *putúot*, *putúo*, *putāva*; *rasúot*, *rasúo*, *rasāva*; *slánkiuot*, *slánkiuo*, *slánkiava*; *šliáužiuot*, *šliáužiuo*, *šliáužiava*; *vākaruot*, *vākaruo*, *vākarava*; *válkiuot*, *válkiuo*, *válkiava*.

Taip pat yra pakitę ir priesagos *-oti*, *-oja*, *-ojo* variantai, pvz.: *-čioti*, *-čioja*, *-čiojo* > *-čiuoti*, *-čiuoja*, *-čiavo*: *lýnkčiuot*, *lýnkčiuo*, *lýnkčiava*; *sriupčiuot*, *sriupčiuo*, *sriupčiāva*; *žiúopčiuot*, *žiúopčiuo*, *žiúopčiava*; *-lioti*, *-lioja*, *-liojo* > *-liuoti*, *-liuoja*, *-liavo*: *dieliúot*, *dieliúo*, *dieliāva*; *spieliúot*, *spieliúo*, *spieliāva*; *-alioti*, *-alioja*, *-aliojo* > *-aliuoti*, *-aliuoja*, *-aliavo*: *grabaliúot*, *grabaliúo*, *grabaliāvo*; *šúkaliuot*, *šúkaliuo*, *šúkaliava*; *vàpaliuot*, *vàpaliuo*, *vàpaliava* || *vèpeliuot*, *vèpeliuo*, *vèpeliava*; *-arioti*, *-arioja*, *-ariojo* > *-ariuoti*, *-ariuoja*, *-ariavo*: *gañgaruot*, *gañgaruo*, *gañgarava* 'vaikščioti nevalgius'; *-noti*, *-noja*, *-nojo* > *-nuoti*, *-nuoja*, *-navo*: *lašnúot*, *lašnúo*, *lašnāva*; *lýnúot*, *lýnúo*, *lýnāva*; *-snoti*, *-snoja*, *-snojo* > *-snuoti*, *-snuoja*, *-snavo*: *baksnúot*, *baksnúo*, *baksnāva*; *krimsnúot*, *krimsnúo*, *krimsnāva*.

Tačiau ne visi priesagos *-oti*, *-oja*, *-ojo* ir jos variantų veiksmažodžiai yra pritaipę prie priesagos *-uoti*, *-uoja*, *-avo*. Kai kurie jų yra išlaikę būtajame kartiniame

¹ Tarmės pavyzdžiai rašomi literatūrinės kalbos rašyba.

laike -*ojo*, pvz.: *abejùot, abejúo, abejúoje; duovanúot, duovanúo, duovanúoje; nešiúot, nešiúo, nešiúoje; svajúot, svajúo, svajúoje; vežiúot, vežiúo, vežiúoje*.

Kadangi priesaga *-oti, -oja, -ojo* fonetiškai > *-uoti, -uoja* ir vėliau analogiškai *-ojo* > *-avo* buvo priderinta prie *-uoti, -uoja, -(i)avo*, tai ir į literatūrinę kalbą šią priesagą reikėtų transponuoti kaip *-uoti, -uoja, -(i)avo*, pvz.: *rasúot, rasúo, rasãva ~ rasúoti, rasúoja, rasãvo*.

Pateiktieji Girkalnio šnektos duomenys gerai rodo, kaip fonetikos pakitimai gali turėti reikšmės morfologijai, šiuo atveju žodžių darybai.

Panašių priesagų *-oti, -oja, -ojo* pritaipymų prie *-uoti, -uoja, -(i)avo* atvejų pastebėta ir apie Šiluvą bei aukštaitiškoje Klaipėdos krašto dalyje, kur taip pat *é, o* ir *ie, uo* yra sutapę į *ie, uo*.

Tas priesagos *-oti* pakitimas minėtose vakarų aukštaičių šnektose iki šiol niekieno nebuvo pastebėtas.

СУФФИКС ГЛАГОЛОВ *-oti* В НЕКОТОРЫХ ЗАПАДНО-АУКШТАЙТСКИХ ГОВОРАХ

Резюме

Западные аукштайты окрестностей Гиркальнис гласные *é, o* и дифтонги *ie, uo* литературного языка произносятся одинаково как *ie, uo*, напр.: *siet ~ sėti* 'сеять' и *vlejes ~ vējas* 'ветер', *prūc ~ prōtas* 'ум' и *pūoc ~ pūodas* 'горшок'. В связи с тем, что *é, o* совпали с *ie, uo*, гласные суффиксов *-oti, -oja, -ojo* и *-uoti, -uoja, -avo* тоже фонетически совпали (за исключением формы прошедшего времени), напр.: *dainúot, dainúo, dainãva* 'петь, поет, -ют, пел, -ла, -ло, -ли' и *galvúot, galvúo, galvúoje* 'думать, думает, -ют, думал, -ла, -ло, -ли'. Так как формы инфинитива и настоящего времени суффикса *-oti, -oja, -ojo* и его вариантов фонетически совпали с соответствующими формами суффикса *-uoti, -uoja, -avo*, то и форма прошедшего однократного времени *-ojo* аналогично была заменена формой *-(i)avo* (диал. *-(i)ava*), напр.: *rasúot, rasúo, rasãva*, ср. литер. яз. *rasóti, rasója, rasójo* 'покрываться, покрывается, -ются, покрывался, -лась, -лось, -лись росой', *lašnúot, lašnúo, lašnãva*, ср. литер. яз. *lašnóti, lašnója, lašnójo* 'покапывать, покапывает, -ют, покапывал, -ла, -ло, -ли'.

Аналогичные случаи приобщения суффикса *-oti, -oja, -ojo* к *-uoti, -uoja, -avo* констатированы и в окрестностях Шилува, а также в аукштайтском говоре Клайпедского края, где гласные *é, o* тоже совпали с *ie, uo*.